

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Львівський державний університет фізичної культури

Кафедра гуманітарних дисциплін

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан факультету туризму

_____ доц. Холявка В. З.

« _____ » _____ 2018 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ЕТИКА І ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА»

для здобуття ОКР «бакалавр»

за спеціальністю:

014.11 – «Середня освіта»

Львів – 2018 рік

Шиманова О. В. Робоча програма навчальної дисципліни «Етика і професійна етика» для здобуття ОКР «бакалавр» за спеціальністю: 014.11 – «Середня освіта». – Львів, 2018. – 17 с.

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ:

Шиманова Ольга Володимирівна, канд. політ. наук, доцент кафедри гуманітарних дисциплін.

РЕЦЕНЗЕНТИ: доцент кафедри теорії та історії політичної науки Львівського національного університету імені Івана Франка, канд. політ. наук Бунь Вікторія Вікторівна;

доцент кафедри політології Львівського національного університету імені Івана Франка, канд. політ. наук Скочилияс Любомир Степанович

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри гуманітарних дисциплін
Протокол від «31» серпня 2018 року №1
Завідувач кафедри гуманітарних дисциплін
кандидат історичних наук, професор _____ Полянський О. А.

Схвалено Вченою радою факультету туризму

Протокол № 1 від жовтня 2018 р.

«__» _____ 2018 р.

Декан _____ Холявка В. З.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 1,5	Галузь знань:	Нормативна	
	Напрямок підготовки: галузь знань: 01 освіта		
Змістових модулів – 1	за спеціальністю: 014.11 – «Середня освіта»	Рік підготовки:	
		3-й	3-й
Семестр			
V-й		VI-й	
Індивідуальне науково-дослідне завдання – реферат, конспект самопідготовки			
Загальна кількість годин – 45	Освітньо-кваліфікаційний рівень: Бакалавр	Лекції	
		10 год.	4 год.
		Семінарські	
		14 год.	4 год.
		Самостійна робота	
		21 год.	37 год.
		Індивідуальні завдання: год.	
		Вид контролю: залік	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – самостійної роботи студента –			

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

2.1. Мета дисципліни

Мета курсу «Етика і професійна етика» полягає у виявленні і розкритті основних проблем етики і етики спорту. Окрім того, курс має на меті дати характеристику основних етичних категорій, розглянути основні етапи еволюції суспільної моралі, етичні аспекти допінгу, комерціалізації та агресії у спорті.

2.2. Завдання дисципліни

1. Аналіз основних морально-етичних проблем, пов'язаних з професійною діяльністю спортсменів.
2. Формування розуміння специфіки функціонування моралі у спорті.
3. Знайомство з основними нормативними документами, в яких відображені права та обов'язки учасників спортивного процесу в етичному контексті.

2.3. Очікувані результати

Студент повинен знати:

1. Сутність та особливості етики, професійної етики, етики спорту та спортивної деонтології.
2. Що таке мораль та її специфіку на різних історичних етапах розвитку людства.
3. Основні трактування базових етичних категорій.
4. Види, принципи та кодекси професійної етики.
5. Структуру моралі та моральної свідомості.
6. Основні етичні проблеми сучасного спорту, умови їх виникнення, шляхи подолання.

Студент повинен уміти:

1. Оцінювати дії і події повсякденного життя з позицій добра і зла.
2. Використовувати принципи професійної етики в процесі своєї професійної діяльності.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 45 години 1,5 кредита ECTS.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль I. Етика як наука про мораль. Основні етичні категорії.

Етика спорту: завдання, проблеми, принципи

Тема 1. Предмет і завдання етики і професійної етики.

Походження термінів «етика» і «мораль», спільне та відмінне між ними. Предмет етики. Взаємозв'язок етики з онтологією, гносеологією, аксіологією, праксеологією, футурологією, естетикою, психологією, педагогікою, історією, етнографією, культурологією, мистецтвознавством, іншими науками, які досліджують буття людини. Основні функції етики.

Виникнення професійної етики. Основні принципи професійної етики («золоте правило моралі», справедливість розподілу ресурсів, виправлення етичних порушень і помилок, принципи максимуму і мінімуму прогресу, повага до інших, безконфліктність).

Теоретична та прикладна етика в структурі етичного знання. Причини виникнення професійної та прикладної етики. Проблеми і завдання лікарської, біомедичної, журналістської, економічної, інженерної, комп'ютерної, юридичної етики та етики менеджменту.

Кодекси професійної етики. Клятва Гіппократа. Етичний кодекс «Проктер енд Гембл». Етичний кодекс компанії «Кока-кола». Етичний кодекс туризму.

Тема 2. Мораль і моральна свідомість

Мораль – феномен природний чи надприродний? Різноманіття тлумачень сутності моралі. Співвідношення понять «мораль» і «моральність». Антиномічність та імперативність моралі. Моральна свідомість та моральна практика – структурні елементи моралі. Специфіка моральних відносин та моральної діяльності.

Концепції походження моралі. Суть релігійних, натуралістичних, соціально-історичних концепцій походження моралі.

Регулятивна, оцінно-імперативна, комунікативна, пізнавальна, виховна, орієнтувальна функції моралі.

Співвідношення моралі, звичаю, права, релігії і політики.

Поняття «моральна свідомість». Класична структура моральної свідомості. Почуття й емоції як первинні елементи моральної свідомості. Теорія моральних почуттів. Психологічний та ідеологічний, емоційно-почуттєвий та раціонально-теоретичний рівні моральної свідомості. Індивідуальна, групова та суспільна моральна свідомість.

Тема 3. Основні етапи історичного розвитку моралі

Мораль в первісному суспільстві. Кровноспоріднені відносини як організаційний та нормативний принцип родового суспільства. Антропоморфізм, анімізм, тотемізм, фетишизм, магія, ритуали, обряди і міфи як елементи моралі.

Мораль рабовласницького суспільства. Особливості відносин між рабовласниками і рабами. Моральні чесноти і вади вільних громадян рабовласницького суспільства.

Мораль Давньої Греції і Риму. Відмінності у моралі грецьких міст-держав. Вплив реформ в Афінах на гармонізацію моралі. Військова підготовка, жорстокість звичаїв, специфіка місцевих законів. Наділення вільних громадян високими моральними чеснотами та перебування рабів поза сферою моралі – характерні риси давньоримської моралі. Родина як базовий елемент давньоримського суспільства. Становий характер моралі. Вплив римського права та мораль.

Мораль феодального суспільства. Ознаки феодалізму. Піраміда відносин особистої залежності у феодальному суспільстві. Поява професійних етичних кодексів. Традиціоналізм, патерналізм та корпоративність – основні особливості середньовічної моралі. Специфіка дворянської моралі. Вплив релігії на мораль в період Середньовіччя.

Мораль епохи Відродження. Гуманістичні цінності та негативні сторони Ренесансу. Вплив реформації на духовне життя цього періоду.

Мораль буржуазного суспільства. Формування буржуазії як класу. Перебудова системи моральних цінностей, пов'язана з встановленням

капіталістичних відносин. Індивідуалізм як ключова ознака буржуазної моралі. Тенденції розвитку буржуазної моралі.

Комуністична мораль як ідеологічна конструкція. Відданість справі комунізму, патріотизм, соціалістичний інтернаціоналізм, сумлінна праця на благо суспільства, усвідомлення громадянського обов'язку, нетерпимість до порушень суспільних норм – найвищі вимоги комуністичної моралі.

Соціологічний, неопозитивістський, екзистенціальний підходи в етичних теоріях к. XIX-п. XX ст.

Тема 4. Загальнообов'язкові та особові форми вираження моральної вимоги

Моральна вимога – найпростіший елемент морального феномену. Спільні ознаки всіх виявів моральних вимог. Загальнообов'язкові форми вираження моральної вимоги – моральна норма, моральна якість, моральний принцип, моральний ідеал, моральні цінності. Моральна норма як найпростіший вид моральної вимоги. Моральні чесноти та моральні вади як результатом виявлення необхідних і загальних ознак стійких позитивних та негативних моральних якостей людини. Моральний ідеал як пошук досконалості. Властивості моральних цінностей. Ієрархія моральних цінностей.

Особові (суб'єктні) форми вираження моральних вимог - обов'язок, відповідальність, сором, гордість, честь, гідність, совість.

Добро і зло – найзагальніші моральні оцінки. Концепції добра і зла. Відносне добро. Взаємозв'язок добра і зла. Протоформи зла.

Тема 5. Людина у пошуках сенсу життя

Поняття «сенс життя». Проблема місця, ролі, призначення людини у світі. Ототожнення сенсу життя з метою, яку ставить собі індивід.

Моделі сенсу життя на основі змісту загальнолюдських цінностей: гедонізм (сенс життя в отриманні максимальної кількості насолод), евідемонізм (сенс життя в тому, щоб бути щасливим), утилітаризм (сенс життя зводиться до отримання

особистої користі і вигоди), прагматизм (сенси життя в багатстві, володінні матеріальними цінностями, комфорті та престижі), корпоративізм (сенси життя пов'язаний з спільністю інтересів обмеженої групи людей, що переслідує приватні інтереси), перфекціонізм (сенси життя в постійному самовдосконаленні), гуманізм (сенси життя пов'язують із служінням іншим людям, повагою до людської гідності і з турботою про благо людей).

Тема 6. Справедливість

Справедливість. Міфологічні уявлення про справедливість. Принципи справедливості в моральних заповідях. Справедливість і обов'язок. Критерії уявлень про справедливість.

Справедливість на ранніх етапах розвитку суспільної свідомості. Геракліт, піфагорійці, Демокрит та софісти про справедливість. Критика софістів Сократом. Справедлива держава Платона. «Геометрична» та «арифметична» рівність. Розподільча та зрівняльна справедливість в Аристотеля. Умови справедливого. Концепція динамічної справедливості Епікура. Трактатування справедливості Цицероном. Християнство про справедливість Бога. Соціальна справедливість у марксизмі.

Концепції справедливості. Егалітарна, ліберальна, демократична, елітарна концепції справедливості. Справедливість у розумінні Дж. Ролза, її базові принципи. Поняття соціальної справедливості.

Справедливість як різновидовий концепт. Види справедливості.

Тема 7. Спорт як соціально-ціннісна система

Аксіологія – філософське вчення про цінності. Цінність як властивість суспільних явищ, процесів, предметів, призначених задовольняти певні потреби соціальних суб'єктів (людини, колективу, суспільства).

Класифікація цінностей: за об'єктивними характеристиками явищ (матеріальні, духовні); за суб'єктами (цінності суспільства, народу, нації, соціальної спільності, політичної партії, колективу, індивіда); за типами потреб

(інтересів) суб'єктів (економічні, політичні, моральні, релігійні, естетичні тощо). Поділяють цінності на термінальні (цінності мети), до яких люди прагнуть заради них самих (краса природи, мистецтво, творчість, кохання, дружба, самореалізація, служіння Богу, служіння своєму народу, Батьківщині) та інструментальні (цінності засоби), за допомогою яких можна реалізувати матеріальні, духовні цінності (вихованість, дисциплінованість, незалежність, працелюбство, сміливість, чесність, терпимість, тверда чи сильна воля).

Моральні цінності як форми вираження моральних вимог: норми і принципи моралі, моральні ідеали, поняття добра, справедливості, честі, гідності, обов'язку, життя людини, її моральні якості, моральні характеристики вчинків, діяльності та стосунків.

Моральні цінності у спорті.

Моральний вибір. Свобода морального вибору.

Моральні конфлікти, їх сутність, різновиди і шляхи подолання.

Спорт і девіантна поведінка: особливості взаємовпливу.

Тема 8. Спортивна деонтологія

Деонтологічна етика. Етика система І. Канта. Домінація практичного розуму над теоретичним. Мораль як внутрішній механізм людських прагнень. Моральність як добровільне самопідпорядкування обов'язку. Поняття автономної доброї волі. Формули категоричного імперативу: 1. «Чини так, щоб максима твоєї волі могла у той самий час мати силу принципу загального законодавства». 2. «Вчиняй так, щоб ти завжди ставився до людства й у своїй особі, і в особі будь-кого іншого так, як до мети, і ніколи не ставився би до нього лише як до засобу». 3. «Волю кожної розумної істоти слід розуміти як стверджувальні загальні закони».

Спортивна деонтологія як сукупність етичних норм виконання тренерами своїх професійних обов'язків.

Деонтологічні принципи в системі принципів спортивної підготовки. Стратегічні, тактичні та регулюючі принципи спортивної підготовки та їх

особливості. Принципи правдивості, цілісності, гідності і автономії особи в спортивній деонтології.

Тема 9. Етичні проблеми сучасного спорту

Поняття, специфіка і проблеми професійної спортивної етики. Співвідношення суспільної і професійної моралі. Громадська думка і групова громадська думка. Вищі цінності в системах суспільної моралі і професійної спортивної етики. Шанобливе ставлення до партнерів, дотримання корпоративної честі, солідарність як основи спортивної етики.

Класифікація спортсменів з огляду на їх ставлення до завдань підготовки. Зміна традиційної «системи покарань і заохочень» у спорті. Комерціалізація спорту. Проблема псевдопрофесіоналізму.

Чесна гра як базова засада спортивної діяльності. Походження «Fair play». Ідея «чесної гри» в олімпійській філософії. Різниця цілей у «спорті вищих досягнень» і «спорті для всіх». М. Я. Сараф про формальну і неформальну «чесну гру».

Проблема чистоти спорту. Теми Всесвітньої конференції з допінгу в спорті (2-4.02.1999 р., м. Лозанна). Основні положення Лозаннської декларації про допінг у спорті. Створення Всесвітнього Антидопінгового Агентства (ВАДА).

Спорт як регулятор конфліктів і агресії в сучасному світі. Агресивність у спорті – необхідність чи вимога часу? Агресія в теорії катарсису. Пасивна спортивна зацікавленість та її особливості.

Тема 10. Накази, інструкції і нормативні документи як джерело деонтологічних нормативів у спорті

Обов'язок як ставлення особистості до суспільства. Професійний обов'язок як ставлення до роботи. Професійна честь як відображення гідності й авторитету людини, що займається певною діяльністю. Професійна гордість як почуття пов'язане з переживанням людиною своїх професійних успіхів.

Професійний обов'язок учасників спортивного процесу, його етична складова.

Загальні нормативні документи: моральний аспект регуляції відносин учасників спортивного процесу.

Галузеві нормативні документи: деонтологічний аспект.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин*												
	денна форма						заочна форма						
	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
		л	п	с	інд	с.р.		л	п	с	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Змістовий модуль I. Етика як наука про мораль. Основні етичні категорії. Етика спорту: завдання, проблеми, принципи.													
ТЕМА 1. Предмет і завдання етики і професійної етики		2		2		2		2		2			3
ТЕМА 2. Мораль і моральна свідомість		2		2		2							2
ТЕМА 3. Основні етапи історичного розвитку моралі		-		2		2				-			4
ТЕМА 4. Загальнообов'язкові та особові форми вираження моральної вимоги		2		2		2		2					3
ТЕМА 5. Людина у пошуках сенсу життя		-		2		2							4
ТЕМА 6. Справедливість		2		2		2							2
ТЕМА 7. Спорт як соціально-ціннісна система		-		2		2							3
ТЕМА 8. Спортивна деонтологія		-		-		2							4
ТЕМА 9. Етичні проблеми сучасного спорту		2		-		2				2			6
ТЕМА 10. Накази, інструкції і нормативні документи як джерело деонтологічних нормативів у спорті		-		-		3							6
Всього	45	10		14		21		4		4			37

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин для денної форми навчання	Кількість годин для заочного навчання
1	Предмет і завдання етики і професійної етики	2	2
2	Мораль і моральна свідомість	2	
3	Основні етапи історичного розвитку моралі	2	
4	Загальнообов'язкові та особові форми вираження моральної вимоги	2	
5	Людина у пошуках сенсу життя	2	

6	Справедливість	2	
7	Спорт як соціально-ціннісна система	2	
8	Спортивна деонтологія		
9	Етичні проблеми сучасного спорту		2
10	Накази, інструкції і нормативні документи як джерело деонтологічних нормативів у спорті		

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин для денного навчання	Кількість годин для заочного навчання
1	Предмет і завдання етики і професійної етики	2	3
2	Мораль і моральна свідомість	2	2
3	Основні етапи історичного розвитку моралі	2	4
4	Загальнообов'язкові та особові форми вираження моральної вимоги	2	3
5	Людина у пошуках сенсу життя	2	4
6	Справедливість	2	2
7	Спорт як соціально-ціннісна система	2	3
8	Спортивна деонтологія	2	4
9	Етичні проблеми сучасного спорту	2	6
10	Накази, інструкції і нормативні документи як джерело деонтологічних нормативів у спорті	3	6

7. Методи навчання

Лекції із використанням відеоматеріалів, інтерактивних методик, логічних методів, робота з науковою літературою. Словесні, наочні, практичні; евристичний, частково-пошуковий, дослідницький, метод проблемного викладання.

8. Методи контролю

Поточний контроль – відповіді та доповнення на семінарських заняттях, самостійна робота (конспект самопідготовки); проміжний контроль – написання модульних контрольних робіт, підсумковий контроль – залік.

**9. Розподіл балів, які отримують студенти спеціальності:
014.11 – «Середня освіта»**

Змістовий модуль №1	100
Т.1-Т.10	
100	

Модуль	I модуль
семінарське заняття (відповіді, доповнення, повідомлення, тести)	0 – 5 (10 x 5 = 50 б.)
К. М. К. Р.	30 б.
Конспект самопідготовки	5 б.
Словник	5 б.
Есе	5 б.
Реферат	5 б.

Т. – теми змістового модуля.

0 – задовільно; 0, 5 – задовільно; 1 – добре; 1,5 – відмінно.

10. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим	не зараховано з обов'язковим

		повторним вивченням дисципліни	повторним вивченням дисципліни

11. Методичне забезпечення

1. Навчальна програма з дисципліни.
2. Модульна робоча навчальна програма з дисципліни.
3. Комплект текстів 7 лекцій.

12. Література

Основна

1. Бралатан В. П. Професійна етика: навч. посібник / В. П. Бралатан, І. В. Гуцаленко, Н. Г. Здирко. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 251 с.
2. Джунь В. В. Принципи гідності особи в спортивній деонтології / Джунь В. В., Коваленко А. І. // Здоровий спосіб життя: Зб. наук. ст. – Львів, 2006. – Вип. 9. – С. 15–17.
3. Джунь В. В. Принципи справедливості в спортивній деонтології / Джунь В. В., Коваленко А. І. // Здоровий спосіб життя: Зб. наук. ст. – Львів, 2006. – Вип. 11. – С. 16–18.
4. Джунь В. В. Принципи цілісності в спортивній деонтології / Джунь В. В., Коваленко А. І. // Здоровий спосіб життя: Зб. наук. ст. – Львів, 2006. – Вип. 10. – С. 17–20.
5. Загальна декларація прав людини (10.12.1948) // Офіц. вісн. України. – 2008. – № 93.
6. Карабут І. І. Етичні аспекти проблем сучасного спорту / Карабут І. І., Кружило Г. Г. // Спортивна наука України. – 2010. – № 2. – С. 105–115.
7. Коваленко А. І. До питання про етику спорту як прикладну дисципліну: спроба визначення предмета // Здоровий спосіб життя. – Л., 2004.

8. Лозовой В. О. Етика: навч. посіб. / В. О. Лозовой, М. І. Панов, О. А. Стасевська та ін.; за ред. проф. В.О. Лозового. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 224 с.
9. Малахов В. А. Етика: Курс лекцій: навч. посіб. / В. Малахов. – К.: Либідь, 2001. – 384 с.
10. Мовчан В. С. Етика: навч. посіб. / В. С. Мовчан. – 3-тє вид., випр. і доп. – К.: Знання, 2007. – 483 с.
11. Момот М. О. Концепції справедливості в античній філософії права та їх сучасна інтепретація / М. О. Момот // Адвокат. – 2009. – № 3 (102). – С. 34–38.
12. Тофтул М. Г. Етика: навч. посіб. / М. Г. Тофтул. – К. : ВЦ «Академія», 2006. – 416 с.

Додаткова

1. Валюк О. Я. Наукові концепції моралі й моральності / О. Я. Валюк // Зб. наук. праць КПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України Проблеми сучасної психології. – 2010. – Вип. 7. – С. 75–86.
2. Воропай С. М. Спортсмен як проблема в олімпійському русі та підходи до її вирішення / Воропай С. М. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2011. – № 9. – С. 21–25.
3. Гасюк Л. М. До проблеми визначення сутності поняття «професійна етика» / Л. М. Гасюк // Теоретичні питання освіти та виховання: Зб. наук. праць. – 2001. – Вип. 14. – С.100–102.
4. Гасюк Л. М. Етика в українському вимірі / Гасюк Л. М. // Вісник Черкаського державного університету: Психолого-педагогічні науки. – 2000. – Вип. 18. – С.23–28.
5. Гончаренко Є. В. Морально-етичні аспекти в спорті інвалідів / Гончаренко Є. В., Когут І. О. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми

- фіз. виховання і спорту: Зб. наук. праць / за ред. С. С. Єрмакова. – Харків: ХДАДМ (XXIII), 2007. – № 11. – С. 28–30.
6. Демків Т. В. Моральні пріоритети людського буття / Т. В. Демків // Наукові записки КУТЕП. Серія «Філософські науки». – 2011. – Вип. 9. – С. 297–306.
  7. Дутчак М. В. Спорт для всіх у Фінляндії, Німеччині та Франції // Дутчак М. В. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2007. – № 8. – С. 36–43.
  8. Жуковський В. М. Проблема моральних цінностей в Українському суспільстві перехідного періоду / Жуковський В. М. // Наукові записки НаУКМА. – 2000. – Т. 18. – С. 80–82.
  9. Іванов В. Ф. Журналістська етика : Підручник / Іванов В. Ф., Сердюк В. Є. – К.: Вища школа, 2007. – 231 с.
  10. Качуровский Д. О. Про соціально-педагогічні проблеми сучасного спорту вищих досягнень [Електронний ресурс] / Качуровський Д. О. // Тези доповіді. Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми фізичного виховання, спорту і туризму в формуванні здоров'я людини», Класичний приватний університет, 15–16 жовтня 2010 р., Запоріжжя. – Режим доступу : <http://www.swimukraine.org.ua/?page=225&PHPSESSID=41e2f0d39cda83ca5fe6dbfa9958f92a>
  11. Клічук А. В. Етичний аналіз справедливості як універсальної категорії міжіндивідних взаємин / А. В. Клічук // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія «Філософія. Політологія». – 2010. – № 100. – С. 10–15.
  12. Кричфалушій М. Загальнолюдські моральні цінності майбутніх спортивних педагогів / Михайло Кричфалушій // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: Зб. наук. праць – 2009. – № 3. – С. 27–30.

13. Мазурик М. Онтологічний вимір етичних категорій добра і зла / Марія Мазурик // Вісник НУ «ЛП». Філософські науки. – 2010. – № 661. – С. 25–31.
14. Сердюк О. С. Деонтологічний підхід в етиці бізнесу / О. С. Сердюк // Totallogy - XXI. Постнекласичні дослідження. – 2004. – Вип. 11. – С. 290–301.
15. Тофтул М. Г. Проблема справедливості: етичний аспект / М. Г. Тофтул, Р. П. Шмат // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. – 2007. – № 31. – С. 3–5.
16. Bodasińska A. Moralny sport [Електронний ресурс] / Bodasińska Anna, Bodasiński Sławomir // Biblioteka lidera. – Режим доступу : http://www.lider.szs.pl/biblioteka/index.php?action=pokaz&dzial_id=4
17. Kaźmierczak A. Idea olimpizmu jako alternatywna koncepcja edukacyjno-wychowawcza / Arkadiusz Kaźmierczak // Humanistyczne aspekty rehabilitacji, turystyki, rekreacji i sportu. – Lwów–Poznań–Warszawa, 2010. – S. 5–10.
18. Misiuna B. Etyczne aspektysportu / Bohdan Misiuna, Alicja Przyłuska-Fischer. – Wydawnictwo AWF, 1993. – 155 s.
19. Nowocień J. Olimpizm i zasada fair play szansą wychowania w tolerancji [Електронний ресурс] / Jerzy Nowocień. – Режим доступу : http://euro2012.wcies.edu.pl/download/Olimpizm_i_zasada.pdf
20. Poźniak P. Zagrozenia we współczesnym sporcie [Електронний ресурс] / Piotr Poźniak // Internetowy Serwis Filozoficzny przy Instytucie Filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego. – Режим доступу : <http://www.diametros.iphils.uj.edu.pl/?l=1&p=lin3&m=105&ii=319>
21. Wysoczański R. Walka z dopingiem – bez alternatywy / Ryszard Wysoczański // Sport Wyczynowy. – 2002. – № 3–4. – S. 110–113.